

ӘОЖ 070(574):323

«ЕГЕМЕН ҚАЗАҚСТАН» ГАЗЕТІНДЕГІ РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Нұрхан Гүлбаршын Маратқызы,

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

Журналистика және репортерлік іс мамандығының 1-курс магистранты, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

gulbarmaratkyzy@gmail.com

Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.к, доцент Мәмесейіт Т. І,

Еліміздегі басылымдар жаппай жаңғыру, қоғамдық сананы қайта қалыптастыру мәселелерін қолға ала бастады. Оның бірден-бір себебі Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласының жазылуы еді. Мақалада елбасының кіріспе сөзі қазіргі бағыт-бағдарымызды, жаңғырудың даңғыл жолын анықтап береді: «Мақсатқа жету үшін біздің санамыздан озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады. Рухани жаңғыру тек бүгін басталатын жұмыс емес» [1].

Бұл мақала жарияланғаннан кейін еліміздегі басылымдар «Рухани жаңғыру» бағдарламасында айтылған мәселелерді талқылап, жан-жақты жазуға кірісті. 2018-2019 жылдар аралығында «Айқын» және «Егемен Қазақстан» республикалық басылымдарында «рухани», «руханият», «рухани жаңғыру», «туған жер» айдарларымен көптеген мақалалар жарық көрді. «Егемен Қазақстанның» бір санында кем дегенде рухани жаңғыруға байланысты екі-үш мақала жазылды. Көбіне тарихи мекендер мен тіл мәселесі, еліміздің мәдениеті мен өнеріне, әдебиетіне үлес қосқан тұлғалардың тағылымды ойлары мен туындыларына қатысты болды. Сондай-ақ

Елбасы мақаласында көтерілген латын әліпбиі, 100 жаңа есім, 100 кітап мәселелеріне қатысты сан алуан мақалаларды кездестіреміз. Осы жылдың қаңтар айының шығарылымында «туған жер» айдарында мынадай мақалаларды кездестіреміз: «Рух күші», «Өзгерістерге толы өңір» [2]. Бұл мақалалардың тақырыбы мен негізгі идеясы елбасы мақаласында айтылған мәселерді көтереді: «Туған жер» бағдарламасынан бөлек, біз халықтың санасына одан да маңыздырақ – жалпыұлттық қасиетті орындар ұғымын сіңіруіміз керек. Ол үшін «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары» немесе «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы керек» [1].

Мінекей, «Рухани жаңғыру: болашаққа бағдар» мақаласындағы Қазақстанның киелі жерлеріне қатысты мәселелер бүгінгі күні аса маңызды. Ел аймағындағы киелі жерлерді анықтап, жоғарыда айтылған жобаны қолға алу керек. «Егемен Қазақстан» газетінің 8 қаңтар күнгі шығарылымында осы тақырыпқа байланысты жазылған «Рух күші» мақаласында қазақ даласынан шыққан Үкішата, Үйреката, секілді киелі адамдардың қасиеттері жайында жазылған. Әулиелерге арнап тұрғызылған кесенелер еліміздің оңтүстік аймағында орналасқан. Одан бөлек Өгізтау кесенесінде болған оқиғаларды баяндауынан қарт Қартаудың бойында киелі жерлердің көп екендігін аңғарамыз. Бұл «Рухани жаңғыру: болашаққа бағдар» мақаласында жазылған екі мәселені көтереді. Бірі, ел өмірінде айрықша істерімен пайда келтірген тұлғалардың өмір жолы мен істерін дәріптеу болса, екінші мәселе қазақ даласындағы қасиетті мекендерді дәріптейді. Рухтың керемет күші, ерекше адамдардың болмысы кез келген оқырманға әсер қалдыратыны сөзсіз. Бұрынғы бабалардың осындай күшке ие болғандығы қоғамдық сананын жаңғыртып, өткенді, тарихта болған небір таңғажайып дүниелерді еске түсірері анық.

Екінші «Өзгерістерге толы өңір» мақаласында автор рухани жаңғырудағы мәселенің Қазақстандағы киелі жерлер негізінде жазылғанын айтып өтеді. Осы арқылы Елбасы мақаласында айтылған «Қазақстандағы киелі географиясы» жобасының іске асырылып жатқандығын байқаймыз. Ақтөбе қаласында болған «Ақтөбе – құтты мекен» жерлестер форумы қаланың ерекшелігі мен тарихын форумға қатысқан, жастарға дәріптейді. Бұл жайында автор да айтып өтеді. Жастарға, өскелең ұрпаққа үлгі әрі оларға тағылымды іс болатыны анық. Еліміздің қай аймағы болса да, киелі мекендерге бай, әр өңірдің өзіне тән ерекшелігі бар. Елбасы айтқандай, «Туған жерге деген сүйіспеншілік Туған елге – Қазақстанға деген патриоттық сезімге ұласады». Елді сүйіп, оны дәріптеу үшін алдымен өзің өсіп-өнген, суы ішіп, топырағына аунап өскен туған жеріңнің күретамырын білуің керек. Туған жерге деген махаббат болмайынша Отаныңа адал қызмет ете алмайсың. Міне, бұл да бүгінгі күннің басты мәселелерінің бірі. Қазіргі таңда өз отанын сүймейтін, өз туған жерінен безіп, елін дамытуға үлес қоспайтын азаматтар бар. Ал осындай жағдайда жоғарыда айтып өткен жобаларды іс жүзінде жүзеге асырып, әр аймақта өткізу керек. Туған жерді сүйу деген не, оны қалай дәріптеу керек? Бұл жайында тұңғыш Президенттің мақаласында жан-жақты айтылған. Алдымен, өз жеріндегі мәдениет пен дәстүрді білу, құрметтеу, түрлі ескерткіш нысандарды қалпына келтіру, өңірдегі әр сай-тасын, киелі мекендерін білу, туған жерді гүлдендіру секілді істерден көрінеді.

Егемен Қазақстан» газетінің 9 қаңтарда жарыққа шыққан санында «рухани жаңғыру» айдарында «Алыптар ақиқаты», «Үш жүздің үш биінен қалған үшбу хат», «Ұрпақ арасын жалғайтын туынды», «Еркін елдің ерлік жылнамасы» деген мақалалар берілген [3]. Бұл мақалалар да рухани жаңғыру бағдарламасында айтылған мәселелерді қарастырады. «Алыптар ақиқаты» атты мақалада Шәкәрім ақынның өнегелі өмір жолы, адамзатқа үлгі болар туындылары мен істері жайында жазылған. Ақынның алыптарды ерекше үлгі тұтуы, соның ішінде Толстоймен достығы мен құрметінің болуын айтады. «Рухани жаңғыру: болашаққа бағдар» мақаласында көтерілген ұлы тұлғалардың игі істері мен мұраларын дәріптеу мәселесін аңғарамыз. «Біз жаңғыру жолында бабалардан мирас болып, қанымызға сіңген, бүгінде тамырымызда бүлкілдеп жатқан ізгі қасиеттерді қайта түлетуіміз керек» деген жолдар ұлы тұлғалар өмірінен үлгі алуға үндейді. Шәкәрім қазақтың ақыны, данагөй кемеңгері, соңына ғибратты, тәлім мен тағылым қалдырған тұлға.

Келесі мақала - «Үш жүздің үш биінен қалған үшбу хат». Аты айтып тұрғандай, қазақтың үш жүзі берік ұстануы керек әдептерін, олардан қалған тағылымды ойларын дәріптейді. Қазақта сақталуы керек 6 ереже бар. Олар халықтың қонақжайлығы, қонақ күту мәселесі, қазаққа қазақ қорған болуы, қараның құны төленуі, қыздың қалың малы, ұрлық пен барымтаның шегі және жерді сақтау жайында болған. Бұл мәселелер қай заман тұрғысынан алып қарасақ та, өзінің құны мен мәнін жойған жоқ. Қазақ халқы ешқашан да өз күретамыры мен ата-баба жолынынан

алыстап кете алмайды. Сол мұра мен салт негізінде өмір сүреді дегенді аңғартса керек. Одан бөлек, халықты сақтап қалу үшін осы ережелер мен дала заңдары берік ұсталуы керек деген сарында қорытынды шығарады.

Жоғарыда қозғалған мәселелер, үш жүздің биі айтып кеткен ереже, заңдар қазіргі қоғамда толықтай сақталып жүр деуге келмейді. Халқымыздың басты қасиеті қонақ күту, жақын-жұрағатпен айналысу мәселесі кейін қалып бара жатыр. Қалаға көшкен қазақ бүгінде қонақ күтпейді, қонаққа бармайды. Ал бұл мәселені біздің алыптарымыз бірнеше жүз жыл бұрын айтып кеткен.

Бұл да біздің ұлттық санамызды жаңғыртуға септігін тигізетін мағыналы жазба. Газеттің алдыңғы санындағы мақалалар киелі мекендер мен жерлер жайында болса, осы саны ұлы тұлғалардың өмірі мен өнегесіне арналғандығын аңғарамыз. Бұл Елбасының «Рухани жаңғыру: болашаққа бағдар» мақаласындағы көтерілген негізгі бағыттар мен ойлардың негізінде жазылған. Мақалаларға қарап, жаңғырту өзгеру емес, ұлтымызда бар дүниелерді еске салу, оны жаңа қоғамға дәріптеу екенін аңғармыз.

«Егемен Қазақстан» газетінің 15 қаңтар күні жарияланған санында «Ұлы Далаға – ұлтжанды ұрпақ» мақаласы берілген [4]. Автор ұрпақ тәрбиесімен айналысуға, олардың білімін шыңдауға қатысты тақырыпты көтереді. Мектептегі оқушыларға рухани білім беретін нақты пәндерді ұсынады. Олардың қатарында «Абайтану», «Руханият» пәндерін айтып, бала тәрбиелеудегі орнын дәлелдеп жазады. Әл Фарабидің «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» деген сөзін алға тартып, ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеу үшін тек білім емес, тәрбие де қатар берілуі керек. Осы орайда Елбасының мақаласындағы мына сөздермен үндеседі: «»

Мектеп бағдарламасында «Абайтану» қосымша пән ретінде енгізілген. Алайда автордың ұсынысы бойынша, негізгі пәндермен бірге оқытылса, жас ұрпақ ақынның тағылымы терең өлеңдерінен рухани байлық алатынын айтып өтеді. Абайдың мұралары тек білімнің қайнар бұлағы ғана емес, ол рухани өсіп жетілуге бағыт беретін, адамның кемелденуіне жол ашатын жарық сәуле іспеттес.

Мектепте осындай тәрбиені алған оқушы ұстазын да, үйіндегі ата-анасын, жалпы адамзатты, айналасындағы достарын да құрметтейді. Ал білім болып, тәрбие берілмесе осы қасиеттерден ада болады. Қазіргі таңда мектепте әріп үйретіп, оқушылардың көзін ашып жатқан аяулы ұстаздарды сыйламайтын, айтқанын істемей, артық сөз айтса сотқа шағымданатын жастар мен оның ата аналары көбейіп кетті. Бұл бір жағынан рухани білімнің аздығы, тәрбиені дұрыс алмағандығының дәлелі. Сәл ұрыс естіп, төмен баға алған оқушы мектеп қабырғасында теріс қадамдарға барып, бұзықшылық жасайды. Ұстаздардың ұрысқан бейнежазбаларын әлеуметтік желілерге жариялап, қоқан лоққы көрсетеді. Ал ұстаз бен оқушы арасында сыйластық, құрмет болмаған жерде білім де болмайды, ел де дамымайды.

Мемлекет тарапынан мұғалімдер мәртебесін көтеру мәселесі қолға алынды. Мұғалімдерді қағазбастылықтан арылтып, олардың жалақысы көтерілуде. Иә, бұл ұстаздар үшін жағымды жаңалық. Енді осы істерден кейін жоғарыда айтылған оқиғалар орын алмайды деп сенеміз. Еңбегі еленіп, жалақысы көбейіп, қағаз толтыру сияқты мәселелер болмаса, ұстаздар да өз ісіне ерекше ықыласпен кірісетіні анық. Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы осындай жағдайлар реттелсе, елімізде барлық саласы дамып, жас ұрпақтың білім көкжиегі кеңейетініне сенімдіміз.

Бас басылымның №15 санында «Қазақстанның киелі жерлері» деген мақала берілген [5]. Аталмыш бағдарлама аясында ұйымдастырылған форум және оның нәтижелері жайында айтылады. Елордадағы Ұлттық музейде «Рухани жаңғыру» залы ашылып, онда мәдениет пен руханиятқа мол мұра қалдырған азаматтардың жәдігерлері қойылған. Бұл келушілерге ерекше әсер қалдырып, ұлтымыздың зиялылары қолданған бағалы дүниелерді көзімен көруге мүмкіндік береді. Елбасының мақаласындағы мына сөздерге зер салсақ: «Абайдың даналығы, Әуезовтің ғұламалығы, Жамбылдың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні – бұлар біздің рухани мәдениетіміздің бір парасы ғана» деген жолдардан көп дүниені аңғарамыз [1]. Ал форумның мақсаты осы және өзге де тұлғаларды болашақ ұрпаққа дәріптеу, олардың ағартушылық пен ұлт руханияты үшін жасаған жұмыстарын, мәдени мұрасын көпшілікке жеткізу болмақ. Расында да осы бір игі іс арқылы оқырмандар ұлттық сананы жаңғыртып, сана-сезімнің көкжиегін кеңейтері анық. Қазақтың әрбір зиялы азаматының бойындағы ұлтжандылық, адамгершілік сияқты қасиеттерін бойына сіңірсе, санамыз да жарқын болмақ.

Газеттің осы санында жоғарыдағы жазбамен бірге «Тіл мәртебесін арттырады» деген мақала берілген [5]. Онда латын әліпбиіне көшу, бұл қадамды жастардың әлдеқашан бастап кеткендігі және техникалық құралдарда латын әріптерінің орнықтырылғандығы жайында айтылған. Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында «Латыншаға көшудің терең логикасы бар. Бұл қазіргі заманғы технологиялық ортаның, коммуникацияның, сондай-ақ ХХІ ғасырдағы ғылыми және білім беру процесінің ерекшеліктеріне байланысты» деген сөзі мақаланың негізі идеясы болып тұр [1].

Қазіргі таңда техникалық құралдар, телефондар мен компьютерлерде латын әліпбиі енгізіліп, жаппай қолданысқа түсті. Еліміздегі арналар мен жарнамалар, көше атаулары мен орталықтар латын графикасына негізделген қазақ әліпбиімен жазуды қолға алды. Мақалада қазіргі жастардың латынға жақын деген ойымен толықтай келісуге болады. Расында да қазақ жастары қолданыста латын әліпбиін, ағылшын тілін жиі қолданады. Олардың әлеуметтік желілері мен телефондарында латын қаріптері бар. Бұл –үлкендерген гөрі жастардың жаңа әліпбиді қолданып, аталған бастаманың орындалына, тез арада жүзеге асыруына дәлел.

«Егемен Қазақстанның» 17 қаңтар күнгі жарияланамында «Туған өлкенің тарихын білу – ұрпақ парызы» атты мақала берілген [6]. «Рухани жаңғыру: болашаққа бағдардың» ең басты мәселесі «Туған жер» бағдарламасын жүзеге асыру мақсатында жазылған. Жарияланған мақаланың қозғаған ойы оңтүстік өңірінің Төле би ауданында болған тарихи оқиғаларды еске түсіреді. Осы аймақтан шыққан белгілі қоғам қайраткерлерінің өмірі жас ұрпаққа үлгі ретінде айтылады. Туған жердің тылсым тарихы, әр кезеңде өткен елеулі оқиғалары оқырман қауымның патриоттық сезімін оятады. Бұл Елбасы айтқандай, «Туған жердің әрбір сайы мен қырқасы, тауы мен өзені тарихтан сыр шертеді. Әрбір жер атауының төркіні туралы талай-талай аңыздар мен әңгімелер бар» [1]. Сол тарихи оқиғаларды білмеген жан, өз елінің қадір-қасиетін де түсінбейді. Мақала және онда айтылған шаралар мен өнегелі істер жастарға туған жердің тарихын, мәдениетін, дәстүрін біліп, әр бұрышында болған оқиғаларды терең түсінуге бағыттайды. Осы арқылы жастарға патриоттық сезімді, сол өлкенің тұрғындары арасында ұлттық бірегейлікті сақтауға жол ашады.

«Егемен Қазақстан» газетінің нөмірі 12-санында «рухани жаңғыру» айдарында «Әдіснамалық ұйғарымның маңызы» атты мақала жарияланған [7]. Мақаланың авторы ұлттық сананы жаңғыртып, қоғамдық пікір қалыптастыру бағытында жазылған еңбекті талдайды. «Дән мен діндарлық» атты кітаптың оқырман қауымының діни сауатын ашып, өзіндік ой қалыптастыруына жол ашады. Жаңғыру тек бағдарламалық мақалада айтылған дүниемен шектелмейтіндігін айтып, қоғамдық сананы қалыптастыру, бағыт бағдар беру мәселесін қолға алады. Расымен де зайырлы мемлекет болғандықтан, әр адамның діни сеніміне араласуға болмайды. Алайда қазіргі таңда діни сауаттың болмағандығынан теріс ағымдар елді жайлап кетті. Бұл мақала осындай жағдайдан сақтанып, дін мен діндарлықты түсінуге, адаспай, дұрыс жолды таңдауға үндейді.

Газеттің осы санының сегізінші бетінде «Сарыарқаның тағдыры шешілген жер» деген мақала жазылған [7]. Мақала «атажұрт: аңызға айналған атаулар» деген айдармен берілген. Бұл жазба да «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы негізінде Қалмаққырған тауында болған тарихи оқиғаны арқау еткен. Қазақтар мен қалмақтар арасындағы соғыста батыр бабаларымыздың ерлігі, елін жаудан қорғап күрескені баяндалады. «Ұлы Даланың Көз жеткізгісіз кең байтақ аумағы тарихта түрлі рөл атқарған. Бірақ осынау рухани географиялық белдеуді мекен еткен халықтың тонның ішкі бауырындай байланысы ешқашан үзілмеген» деген бағдарламалық мақалада берілген елбасының сөздерінен талай дүниені аңғаруға болады [1]. Қазақтың ұлан ғайыр жері тарихқа, тылсым оқиғаларға бай. Десек те, қаншама сырлар әлі күнге дейін ашылмай қалды. Мақаланың айтар ойы да осыны негізге алады. Тарихшылар мен археологтар әрбір тарихи оқиғалар болған жерлерді зерттеп, тарихи атаулардың шығу төркініне, батырлардың есімдерін анықтауға ұсыныс білдіреді. Елімізде әлі күнге дейін жұмбағы ашылмаған тылсым жерлер өте көп. Сол тарихты біліп, зерттеп, зерделеу – баршамыздың міндетіміз. Бұдан бөлек, тура осы сарындағы мақала газеттің соңғы бетінде берілген. Мақаланың атауы – «Кесене орнынан табылған сүйек». Жоғарыда айтқан сөзімізге осы мақаланың айтар ойы да дәлел бола алады. Кесене орнынан табылған сүйек кімге тиесілі екендігі әлі күнге дейін анықталмаған. Бұл да қазіргі таңда зерттеуді қажет ететін дүние. Тарихымызды білмей, өткенде қадам басып, болашақты бағдарлай алмаймыз. Қорқыттай абызымыздың тарихын, жатқан жерін тауып, оған

қатысты аңыздар қаншалықты шындыққа жанасымды екенін анықтауымыз қажет. Бұл ұлы тұлғаларымыздың алдындағы қазіргі ұрпақтың парызы болып қалмақ.

Қорытындылай келе, баспасөздергі жазылған мақалалар рухани жаңғыру мәселелері негізінде ұлтымыздың құндылықтарын дәріптеуде. Оларды жаңғыртып, жаңа ұрпаққа өткен ғасырдағы бабалардың мирас еткен аманатын қайта түлетуде атсалысуда деп айтуға толықтай негіз бар. Қай заманда болмасын қазақ баспасөзі қоғамдық сана мен көзқарастарды қалыптастыратынын байқаймыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1 Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.

http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy

2 Егемен Қазақстан №4 8 қаңтар, дүйсенбі 2018 ж. №4

3 Егемен Қазақстан №5 9 қаңтар, сейсенбі 2018 ж. №3

4 Егемен Қазақстан №9 15 қаңтар, дүйсенбі 2018 ж. №3

5 Егемен Қазақстан №10 16 қаңтар, сейсенбі 2018 ж. №4

6 Егемен Қазақстан №11 17 қаңтар, сәрсенбі 2018 ж. №6

7 Егемен Қазақстан №12 18 қаңтар, бейсенбі 2018 ж. №6